

Illés György

Rejtekhely a Bükkben

Tardona

Szakállas, riadt szemű, szőke fiatalember álldogált az aradi utcán, szemmel láthatóan nem tudta, mitévő legyen. Lovas szekerek vonultak, különböző fegyvernemű katonák, csupa csüggedt arc. A fiatalember nyaka izzadt, levette a kalapját, meleg augusztusi nap volt. Egy nyitott ablakon kihallatszott a kakukkóra, éppen kettőt rikkantott. A várból négylovas, zárt fekete hintó fordult ki, vágatva robogott az országútra vezető utcán.

- Kossuth menekül Radna felé! - mondta egy kapitány egy szalmakalapos polgári férfinak.

Egyre több szekér az utcán, egyre több patkócsattogás. A szekereken menekülő családok kendőbe-zsákba gyömöszölt holmival, bekötött fejű sebesültek.

- Amint lemegy a nap, már Görgey Artúr Magyarország kormányzója, átveszi a hatalmat. E pillanatban nincs gazdája Magyarországnak - suttozta barátjának a kapitány.

Üres bricska nyikorogott el a szőke fiatalember mellett. A hatalmas, rézbőrű, nagy bajszerű parasztkocsis megállította a lovakat a riadt ifjú láttán.

- Gyere, ülj fel, Jókai!

A fiatalember megrezdült, majd meghökkenve nézett a kocsisra. Hisz ez Rákóczy János, Kossuth Lajos titkára, aki már átöltözött s menekül! Rákóczy Jókai ellensége, hány-szor bántotta, szurkálta, gúnyolta, ahol lehetett.

- No, gyere, elviszlek a feleségedhez, fiú, úgysis tudom, oda szeretnél eljutni!

Egy percig se gondolkozott Jókai, vége a politikai és személyi ellentéteknek, vége az országnak, menekülni kell. Felugrott a kocsis mellé. A lobogó ingujjú álkocsis a lovak közé csapott. Meg sem álltak Gyuláig.

Gyulán a színtársulatnál csakugyan megtalálta Laborfalvi Rózát. Csók, ölelés, sírás. De Rózának helyén volt a szíve. Várta ifjú urát, már kieszelte, hogyan fogja megmenteni a bosszúálló osztrák hatalom elől a forradalomba sokszorosán belekeveredett írót. A színház kistermetű komikusának nővére a borsodi hegyekben lakott, isten háta mögött, erdejük s házuk van, ott senki sem találja meg Móricot, sőt senki sem fogja keresni. A fiatal író bólintott, nincs más választása, nincs más tanácsadója. A híres

szépasszony egyetlen kérő szavára Rákóczy János vállalta, hogy mindkettőjüket felviszi a hegyekbe. Pipára gyújtott, fogta a gyeplőt. Mögötte a kocsiban, óriás kalapjában, bőröndjei és táskái között a színésznő, s a vékony fiatal férj duruzsoltak. Hol porfelhőben úsztak, hol esőben áztak, de a lovagias Rákóczy rendületlenül hajtott, fel a síkságról, a Sajó völgyébe, át a Bükk felé.

Jókai Mór lépten-nyomon elborult:

- Mi lesz velem, Róza? Neked vissza kell menned a pesti színpadra, a Nemzetibe, én meg nem mehetek veled, száműzött, bujdosó lett belőlem. Meglásd, egyszer lefülelnék, s végem - kesergett, mint egy gyerek. Az érett, hatalmas asszony kedvesen-komolyan vigasztalta:

- Ne félj, édes uram, nem fogsz elpusztulni. Élned kell a hazáért!

A haza a zűrzavar és kétségbeesés drámai körképét mutatta. Mintha temetőkön ügetnének keresztül, másutt meg rémes kavarodáson.

- A haza elveszett, Magyarországnak vége! Minek kell ide író?

- Tévedsz, az élet nem áll meg ekkora pusztulástól sem. Új élet kezdődik majd. Szabadságunkat ideig-óráig elfojthatják, de sokan vagyunk, milliókat nem lehet kivégezni. Itt nemsokára új élet indul, neked szavad kell legyen akkor, szereped!

- Ó, te vigasztaló és hívő!

A hegyek lábánál álltak, forrásvizet ittak, egyet pihentek, újra elindultak.

- Jó helyre kerülsz, ne félj - búgta muzsikáló hangján Laborfalvi Róza. - Már közel vagyunk a falunkhoz. Gondoltam veled, hogy külföldre szökjünk mi is, de minek? Nekünk, írónak és színésznőnek, csak itt van hivatásunk, idegenben elsorvadnánk, előbb én, aztán te is. Az én életem a magyar színpadé. S ez most egyetlen keresetünk is. Anyád miattam

kitagadott, nem ad egy krajcárt sem. De úgy láss most is, mint Gertrudis királynét, ahogy megszerettél, koronával a fejemen. Majd meglátogatlak, ahogy csak lehet, hamarosan.

Miskolcnál elhallgattak, a várost megkerülték. A Bükk rengetegében a tájékozott kocsis megtalálta a Tardonára vezető utat, fűvel volt benőve, egy-két keréknyom rajta, erre nem járnak szekeresek. Így aztán gazdag úrnő képében, „inasával” és „kocsisával” hajtott be Csányiék há-

zába Laborfalvi Róza. Csányiné volt a miskolci színtársulat komikusának nővére.

Faházak egy katlan mélyén, tiszta vizű patak, zúgó fák, köröző sasok az égen. Jókai mélyet lélegzett, s elbújt a kis faluban. Rákóczy János egyet pihent, s továbbporoszkált a fehér köves úton a Szepesség felé.

Néhány nap múlva Csányi elvitte kocsiján a Pestre igyekvő Rózát Miskolcra. A tardonai szénégetők és favágók nem törődtek a fiatal íróval.

Jókai 1849 őszét Tardonán töltötte. Járt a hegyeket, kirándult a dédesi váromhoz, sakkozott Csányival és a falusi tiszteletessel, s játszott, mint egy gyermek. De azért ide is beszivárogtak a hírek a letaposott országról: hogy Klapka kénytelen volt bátor ellenállás után

feladni Komáromot, az író szülőhelyét; hogy mi történt Aradon, október elején, s mit művel Pesten a vérszomjas Haynau, s hogy Petőfi nem tért vissza Bem utolsó csatájából. Az író lustálkodott, tollhoz se nyúlt, hiába nógatták sakkozó partnerei. Tűnődött, nem szólt.

- Próbálj írni - mondta a sakkozóknál erőteljesebben

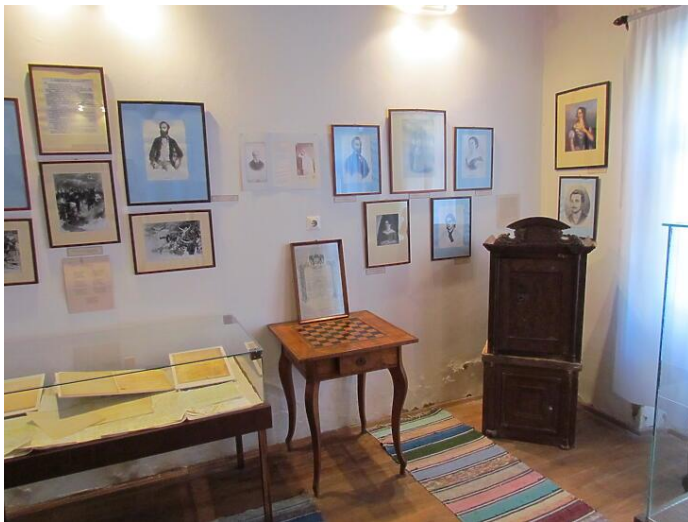

Róza asszony, valahányszor meglátogatta. – Próbálj írni, akármit, mesét, régi történeteket. Tudom, mai dolgokról nem írhatsz, írd a régiekről!

Jókai megígérte, de hiába nyúlt a toll után, nem ment az írás.

Karácsonykor ünnepies, kipirult arccal egy papírt s egy zacskót tett le a fehér asztalra férje elé a Pestről érkező Laborfalvi Róza. Jókai szaporán rázta le róla a havat.

– Nézd, ez az én karácsonyi ajándékom. A papiros menlevél Klapkától – amelyet a komáromi honvédhelyőrség kapott – szabadságot jelent, senki sem nyúlhat hozzád. Én még, hogy érvényes legyen minden zsandár előtt, aláírtam Haynauval is. Ne csodálkozz, igen, vele, felmentem hozzá a Károlyi-palotába, a vérebhez. Torkomban vert a szívem, megkértem, írja alá. „Aber ja, Künstlerin, natürlich” – mondta kegyesen, s megtette. A zacskóban anyád aranyai vannak, kibékültünk, azaz kibékítettek veled s engem is, a pénzt segítségül küldi és hazavár. Melyiknek örülsz inkább?

– Neked, édes! – Rózának nehéz volt kibontakozni az ifjú karokból.

Így utazott fel Pestre a házaspár. Jókainak azonban mégsem volt tanácsos nappal mutatkozni a zsandárokkal és besúgókkal megtűzdelt fővárosban. De az író csak nem akarta észrevenni feladatát. Menekült előle. Mikor anyai jussát megkapta, előállott

azzal a tervével, hogy átköltöznek Miskolcra, ahol érvényesíti ügyvédi diplomáját, s békességben élnek majd a Bükk lábainál.

– Szó sincs róla! – toppantott Róza. – Prókátorból van elég az országban, író leszel és punktum! Ez a te hivatásod, erre születtél. Én azért hoztalak ide vissza, hogy magadra találj, s írni kezdj kedved és tehetséged szerint!

S a szerelmes Jókai engedelmesen lehajtotta fejét. Kapott külön helyet felesége Hatvani utcai lakásán, de Róza gondoskodott róla, hogy

még zavartalanabban dolgozhat. Talált neki egy szobát a budai hegyekben, az Adliczer vendégházban. Tudta, férje szereti a hófehér sima papírost. Csomagnyit vitt fel hozzá a bérkocsissal, odarakta az asztalhoz, hozott tollat és lila tintát, mert tudta, éppen ezt a színt kedveli. S mosolyogva rázárta az ajtót. Pesten azt híresztelték a pletykák, hogy fogollyá tette „a vénasszony” Jókait, s mindenféle praktikával kényszeríti írásra.

Jókai azonban praktikák nélkül kezdett írni. Még nem a saját nevén, előbb Sajó álnéven jegyezte írásműveit, amelyek egyre nagyobb népszerűséget szereztek neki.

Apró dolgok voltak ezek, kis írásművek erről-arról, ami éppen a szerkesztőnek kellett.

Egy nap olyan értesítést kapott, hogy írhatna akár regényt is, folytatásokban szeretnék közölni. De vigyázat, a mai társadalom ne kerüljön szóba, mert kidobja a szedést az osztrák cenzor, börtönbe kerül az író meg a szerkesztő is!

- Ne írj másról, csak a múltból, bármely korszakról, de közben gondold a jelenre. Azt a cenzor nem veszi észre - mondta Jókainé.

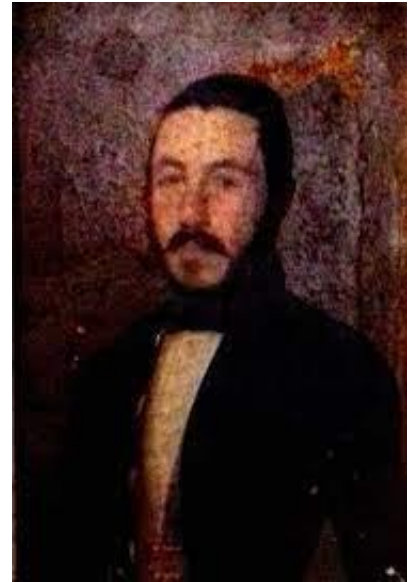
S Jókai Mór megfogadta a tanácsot. Írni kezdett a múltból.

Itt fejeződött be a színésznő szerepe: Jókait ekkor adta át a nemzetnek.

A budai hegyek közt egy kis íróasztalnál varázslat történt. A fiatal író öreg mesélővé változott. S az öreg mesélő témája szerint cserélte alakját. Száz meg száz szerepet és gúnyát öltött; palotában s pusztán érezte magát, újjáéledt, mint Dózsa György, s bujdosott Rákóczi kurucaként. Hazánk minden századát, minden korszakát megírta. Elővarázsolta az ország földjét, a Balaton csobbanását, a Tisza árvizét, a

pozsonyi várdomb hideg szelét, a kolozsvári Mátyás király ház meleg kapualját. Jókai tanított minket igazi történelemre, földrajzra, énekekre és néprajzra. Serkentett lázadásra és békére, munkára és vigadásra. Harcolt ellenségeink ellen, kibékített szomszédainkkal, s országépítésre készítette az olvasót. Régi századokról beszélt, s jelenvaló állapotainkra utalt.

Minden sora varázslatosan átment az emberek agyába és vérébe.

Lila betűi megcsillantak a papíron, mint a szivárvány szálai a felhasadó égbolton.

Kiegyenesedve, óriásként ült az asztalnál és írt.

Első múltba néző könyve ezt a címet kapta: Erdély aranykora.

*

Egykori tardonai lakóházát emléktábla jelzi. A közelben, az Északi-Bükk Örvény-kő (773 m) nevű szirtjén Jókai-emlékmű látható.

